

УДК 351.851: 37.014

Лісова Н. І.,

кандидат педагогічних наук, проректор,
Черкаський обласний інститут післядипломної
освіти педагогічних працівників, Україна**ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗАГАЛЬНОЮ
СЕРЕДНЬОЮ ОСВІТОЮ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ:
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ**

***Анотація.** Розглянуто наукові праці сучасних зарубіжних і вітчизняних учених, які дослідили державно-громадське управління та обґрунтували періоди його становлення в історичній ретроспективі, визначили їх сутність, характерні ознаки та особливості. Проаналізовано законодавчо-правові акти з обраної теми, а також запропоновано науково-методичну форму щодо інноваційних практик у системі державно-громадського управління.*

***Ключові слова:** державно-громадське управління; історична ретроспектива; трансформаційні процеси; громадсько активні школи; інноваційні практики; середня освіта; громадське самоврядування; реформаційні процеси.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформаційних перетворень становлення України як демократичної правової держави органічно поєднується з реформаторськими змінами в системі освіти, зокрема середній ланці. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема приведення всіх ланок шкільної освіти у стан демократичного розвитку у світлі загальноєвропейських вимог. Використання ретроспективного підходу сприяє створенню не лише самої моделі управління загальною середньою освітою, а й забезпеченню ефективності процесу, його динамічних змін, трансформації в історичному розвитку. Це вможлиблює вироблення на основі об'єктивної та достовірної інформації, компетентного її аналізу нових ідей реформування й модернізації, стратегічних напрямів розвитку загальної середньої освіти, що можуть мати як державно-громадський, так і громадсько-державний характер управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Учені вважають, що державно-громадське управління на сучасному етапі – не нове явище в суспільстві. Хоча саме в цей період розвитку громадянського суспільства воно стає домінуючим напрямом наукових пошуків і практичною потребою. Зазначимо, що нові підходи до здійснення управління освітою відображені також у нормативно-правовому забезпеченні функціонування й розвитку освіти, зокрема середньої ланки, а саме: Законі України «Про освіту» з подальшими змінами і доповненнями (1996 р., 1998 р., 2003 р.), у якому визначено ідеї становлення демократії, інноваційного розвитку освітніх процесів, активне залучення громадськості до управління освітою. Основні положення управління освітньою галуззю передбачені Законом України «Про загальну середню освіту», проте у ст. 33 п. 2 лише зазначено, що «органом громадського самоврядування загальноосвітнього навчального закладу є загальні збори (конференція) колективу загальноосвітнього навчального закладу», навіть не введено поняття «державно-громадське управління». У Положенні про загальноосвітній навчальний заклад права та обов'язки громадських органів схарактеризовано неконкретно. Варто зазначити, що в 2001 р. наказом МОН України за № 45 від 5 лютого затверджено «Положення про піклувальну Раду загальноосвітнього навчального закладу», «Примірне положення про Раду загальноосвітнього навчального закладу» і в 2004 р. – «Примірне положення про батьківські комітети (ради) загальноосвітніх навчальних закладів». Метою діяльності цих органів громадського самоврядування визначено широке залучення громадськості до управління діяльністю й розвитком загальноосвітнього навчального закладу.

Необхідно підкреслити, що в розділах Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993 р.) серед стратегічних завдань реформування

управління освітою репрезентовано перехід від державного до державно-громадського управління освітою [10]. Трансформаційні положення відображені й у Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), де зазначено, що пріоритетним завданням української спільноти є пошук нових, відкритих і демократичних моделей управління розвитком освіти, зокрема загальної середньої, у якій органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським управлінням.

На принцип державно-громадського управління вказує Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, мета якої – підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки; забезпечення особистісного розвитку людини відповідно до її індивідуальних здібностей, потреб у процесі навчання впродовж життя. Управління освітою повинно здійснюватися на засадах інноваційних стратегій, створення сучасних систем освітніх проєктів та їх моніторингу, розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, у якій особистість, суспільство і держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами, при цьому система управління освітою стає гнучкою, цілеспрямованою, ефективною, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток і якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, громадянського суспільства й особистості.

Заслужують на увагу наукові дослідження й розвідки сучасних учених, які розглядають державне, державно-громадське, громадсько-державне, громадське управління загальною середньою освітою в межах історіографії та педагогічної науки. Зокрема, дослідження вчених кафедри управління освітою НАДУ при Президентіві України сприяють усвідомленню значимості, розумінню проблем державно-громадського управління освітою і визначення шляхів їх розв'язання. Так, дослідження Т. Лукіної присвячене безпосередньо управлінню загальною середньою освітою («Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні», 2005 р.) [4], В. Грабовського («Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні», 2006 р.) [5], Я. Гречки «Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі» (2009 р.) [6], О. Тягушевої «Розвиток механізмів державно-громадського управління регіональною системою освіти» (2009 р.) [7], Л. Гаєвської («Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX – початок XX століття)», 2010 р.) [8], Л. Парашенко («Механізми державного управління розвитком загальної середньої освіти в Україні», 2012 р.) [9].

Історико-педагогічні проблеми державно-громадського управління освітою висвітлені й у працях сучасних учених В. Андрущенка, Л. Калініної, В. Кременя, О. Сухомлинської, С. Сисоєвої та інших. Такі дослідження з позицій історичної ретроспективи дають змогу використати здобутки минулого, особливо другої половини XIX ст. – початку XX ст., прогресивні ідеї, а також проаналізувати проблеми, які виникають під час упровадження управлінських форм – державно-громадської чи громадсько-державної. Названий період має багато спільного з сучасним, насамперед у контексті переведення державного управління загальною середньою освітою на державно-громадські чи громадсько-державні засади, децентралізації управління, посилення ролі органів самоврядування.

Мета статті – розглянути сутність, характерні ознаки історичних етапів розвитку державно-громадського управління загальною середньою освітою, особливості трансформаційних процесів і законодавчо-правові засади.

Виклад основного матеріалу. Державно-громадське управління має свою історію. Упродовж різних історичних періодів процеси його продукують різні форми, методи і напрями залучення громадськості до управлінської діяльності. Українські та зарубіжні дослідники історії державно-громадського управління освітою, зокрема, Л. Гаєвська [8], В. Гусаров [10], О. Пастовенський [2], Н. Федорова [11] пропонують

кілька підходів до періодизації державно-громадського управління освітою в межах XVIII–XXI ст. Ми погоджуємося з О. Пастовенським, автором дисертації «Громадсько-державне управління загальною середньою освітою в регіоні» (2015), що «історіографія різних форм громадської участі в управлінні освітою є досить широкою» [2, с. 58], а також принагідно додамо, що й системно актуальною, оскільки це питання визначається реалізацією в Україні курсу демократичних реформ і формуванням громадянського суспільства, упровадженням змін у суспільно-політичній структурі нашої країни, що переконують у необхідності проведення нової освітньої політики, яка має бути спрямована на побудову демократичної, правової держави і задоволення освітніх потреб громадян незалежної України.

Успішний розвиток освіти в Україні на сучасному етапі частково залежить від взаємозв'язку навичок сучасності та знань минулого в управлінні. Адже недостатній рівень знань історико-педагогічного досвіду гальмує реформування сучасної системи освіти. Слушною є думка С. Сисоєвої щодо цієї проблеми: «Тільки взявши найкраще з попередніх освітніх моделей, те, що утворює фундамент і ніколи не застаріває, відмовившись від того, що не має ціни в сучасному світі, що докорінно змінився, необхідно будувати нову сучасну систему освіти, яка буде спроможна забезпечити динамічний розвиток продуктивних сил нашої держави в умовах сучасної цивілізації» [1, с. 68].

Особливий інтерес у дослідників історіографії становлення державно-громадського управління загальною середньою освітою проявляється до другої половини XIX ст. – початку XX ст. Так, вітчизняний науковець Л. Гаєвська в дисертації «Державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX – початок XX ст. (2010) [8] визначає п'ять періодів розвитку державно-громадського управління освітою в Російській імперії, до складу якої входить більшість українських земель. Так, перший період (1860–1865 рр.) учена характеризує як зародження елементів державно-громадського управління загальною середньою освітою, оскільки здійснено докорінні перетворення в управлінні освітою: проведено реорганізацію Міністерства народної освіти, скасовано непотрібні формальності погодження документів, здійснено перерозподіл повноважень між центральними органами освіти і місцевими адміністраціями на користь останніх, започатковано діяльність громадських рад при попечителях навчальних округів для зменшення одноосібної влади попечителя, створено на місцях колегіальні громадські органи управління освітою губернських і повітових училищних рад; організовано всенародне обговорення проектів статутів 1860, 1862 рр.; прийнято в 1864 р. «Положение о начальных народных училищах» та «Устав гимназий и прогимназий ведомства Министерства народного просвещения», якими завершено політичну роботу з реформування загальної освіти та управління нею [8, с. 356].

Одночасно варто розглянути і наукову працю російської дослідниці Н. Федорової, яка в дисертації «Становлення державно-громадського управління шкільною освітою в Росії» (2010) пропонує також п'ять періодів становлення державно-громадського управління шкільною освітою. Проте перший період (початок XIX ст. – середина 50-х рр. XIX ст.) поєднує з часом створення державної школи за участю представників різних соціальних станів за царювання Петра I, розкриває тенденцію наступності державної шкільної освітньої політики, що проводилася за царювання Катерини II, що виявляється в державному регулюванні процесу створення системи освіти. У Міністерство народної освіти залучено особи, які беруть участь у перетвореннях часів її царювання та ігноруванні нечисленних освітніх проектів, що пропонуються представниками різних верств суспільства. У власному дослідженні Н. Федорова звертає увагу на освітні й благодійні ініціативи з боку держави, створення на цій основі громадських спілок і організацій благодійного й освітянського характеру в Росії [11]. Як зазначає В. Корнієнко, благодійність в освітній галузі включає приватну ініціативу, громадські засади і державний

вплив. Виходячи з цього, автор робить висновок: саме благодійність забезпечує перехід від системи державного управління освітніми установами до державно-громадської форми і визначає пріоритетні напрями благодійного руху.

Другий період (1865–80 рр. XIX ст.) Л. Гаєвська розглядає як період проведення контрреформи в освіті та впровадження централізації управління нею. Це був період спроб «шляхом проведення контрреформ повернути управління загальною середньою освітою в Російській імперії на засади строгої ієрархії і бюрократії, дріб'язкової опіки Міністерства народної освіти над нижчими ланками управлінського апарату. У цей період активізується й діяльність земств як органів самоврядування в галузі управління шкільною освітою, провідними формами якої є: клопотання різного змісту, надання субсидій навчальним закладам, учителям та учням, відкриття власних навчальних закладів [8, с. 357].

Для розуміння проблем, що є актуальними в тогочасному суспільстві, варто звернути увагу на період 60-70 рр. XIX ст., який характеризує Н. Федорова. Вона наголошує, що в суспільстві відбувається широка дискусія щодо ідеалів виховання й освіти, визначення соціальних пріоритетів. Умови для розгортання державно-громадського управління в освіті на цьому етапі були сприятливими: політична ситуація та правові документи допускають певною мірою свободу; сформовано значний прошарок освіченого суспільства; питання педагогіки й освіти широко обговорюються у пресі; змінюється уявлення про роль школи і вчителя в суспільстві. Земськими вчительськими школами і вчительськими семінаріями підготовлено чимало професійних педагогів, що, у свою чергу, сприяє створенню підґрунтя для заснування педагогічних спільнот і проведення з'їздів. Як зазначає дослідниця, цей історичний період відзначається великою увагою суспільства до проблем освіти на рівні приватної і громадської ініціативи [11, с. 63].

Важливими є наукові погляди В. Гусарова, який звертає увагу на рівень розвитку суспільної свідомості в Російській Імперії XIX ст. і наводить приклад створення в 1802 р. «Людинолюбивого Товариства» у Петербурзі, що стає початком нового етапу в суспільно-культурному житті країни. Уперше у громадському дискурсі вимовлено слово «суспільство» і метою його діяльності названо «людину» і «громадянина» [10]. Цей факт автор вважає початком процесу формування громадянського суспільства в Росії. Через півстоліття, зафіксовано високу суспільну зацікавленість питаннями громадянського суспільства в ході надзвичайно інтенсивного обговорення статті «Питання життя» з журналу «Морской сборник» (1856 р.), автором якої є видатний російський хірург і педагог М. Пирогов [10, с. 86]. Ця публікація забезпечує педагогу-просвітнику всеросійську популярність і стає своєрідним маніфестом епохи. Ним запропоновано ідеї морального розкріпачення особистості, формування «істинно громадянського суспільства» і виховання «істинної людини». М. Пироговим подано різку критику чинної шкільної системи, її феодально-станового характеру та обґрунтовано ідею створення єдиної загальнодоступної народної школи, яка готова виховати людину і громадянина. Ці пропозиції педагога є актуальними і в сучасній системі загальної середньої освіти. Послугуємося думкою вченого В. Князева, що «демократичне суспільство повноцінно функціонує за наявності громадянського суспільства, яке твориться ініціативою і свідомістю його членів. І саме освіта спроможна переломити негативні тенденції в духовній сфері людини, що катастрофічно зростають, лише освіта може виконати історичну роль у рятувальній інтеграції і гармонізації Знання й Віри, у попередженні незворотних деформацій у менталітеті як локальних соціумів, так і людської цивілізації в цілому, а головне – у відродженні й безперервному збагаченні моральних ідеалів і життєвих пріоритетів людини» [10, с. 21].

Наступний період (1881–1904 рр.) характеризується стрімким падінням активності суспільства у справі допомоги освіті. Політика самодержавства спрямована на підтримку консервативних традицій, посилення державних впливів, що, у свою чергу, применшує значення земської школи, сприяє створенню шкіл під егідою

духовного відомства і концентрує управлінську діяльність у так званому трикутнику: Міністерство народної освіти – Міністерство внутрішніх справ – Св. Синод [8].

Період із 1905 по 1917 рр. Л. Гаєвська характеризує як «хвилеподібний період», оскільки спостерігаються різкі зміни: від жорсткої централізації до небаченого сплеску активної участі громадськості в управлінні освітою [там само, с. 248]. За Н. Федоровою, початок 90-х рр. XIX ст. – 1917 р. характеризується загостренням протистояння державних структур і громадських організацій у площині: державний контроль – громадська ініціатива [11, с. 246]. Обидві дослідниці визначають як пріоритетні напрями управління загальною середньою освітою: створення при середніх навчальних закладах батьківських комітетів із правом представництва в піклувальних і господарських радах; запровадження інституту виборних старост зі складу учнів; державне сприяння приватній і громадській ініціативі у відкритті середніх навчальних закладів; поява педагогічних з'їздів і Всеросійського педагогічного товариства (1915 р.), що зумовлює створення Всеросійського учительського союзу. Під тиском громадськості, суспільних змін і з приходом на посаду міністра народної освіти П. Ігнат'єва відбувається лібералізація урядового курсу в освітній політиці. Створюються різні комісії з питань реформування школи, трансформуються стиль і методи управління [17; 20]. У цей час, як зазначає Н. Федорова [11, с. 257], структура управління системою вітчизняної освіти не змінюється, починаючи з 1803 р. Це викликає зайву бюрократизацію управлінського апарату і гальмує процеси самооновлення системи, не дозволяє своєчасно реагувати на освітні запити суспільства. Проте консолідуючим чинником на той час є загальне розуміння місії вчителя і необхідності активної участі його в справі освіти народу. Батьківські комітети, що виникають у 1905 р., згодом стають потужною силою, що стимулює розроблення і впровадження реформ.

На початку XX ст., як зазначають дослідники, у період діяльності П. Каптерева на посту міністра (1915–1916 рр.) було значно збільшено асигнування на шкільну освіту, проведено дві наради піклувальників навчальних округів, на яких обговорено питання реформування освіти. Лютнева буржуазна революція приводить до створення нових органів управління освітою, посилення уваги до планування кардинальних змін у системі шкільної освіти, але відчутних практичних результатів у цьому напрямі в період лютого-жовтня 1917 року досягнуто не було. Через відсутність ефективного державного керівництва в цей період не реалізовано в освіті можливості демократичної громадськості та професійної педагогічної спільноти.

У період 1917–1920 рр. ведуться пошуки оптимальної моделі державно-громадського управління загальною середньою освітою, які базуються на широкомасштабному національно-демократичному реформуванні управління шкільною освітою. На цьому етапі відбувається періодична зміна тісної співпраці державних органів управління освітою з громадськістю і спостерігається намагання влади відмежуватися від останньої. Найбільших результатів щодо демократизації в управлінні освітою вдається досягти в період Центральної Ради, а під час Гетьманату посилюються антидемократичні процеси, намагання перевести управління загальною середньою освітою на засади жорсткої централізації. За Директорії ситуація знову змінюється: діяльність громадських організацій у галузі освіти підтримується урядом. Установлення на території України Радянської влади вможливило запровадження централізованого та ідеологізованого управління освітою [8, с. 275].

Дослідники стверджують, що у розглянуті періоди розвитку загальної середньої освіти державно-громадське управління впроваджувалося по-різному. Більше сприяли демократизації управління, як зазначають Л. Гаєвська, В. Гусаров, Н. Федорова, О. Пастовенський та інші, земства. Національно-освітня діяльність лівобережних земств сприяла, як стверджує А. Гречка, посиленню тиску прогресивних сил на владу щодо надання Україні національних прав, поширення в школах української мови і навчальної літератури, глибшому проникненню в народну школу національно-виховних ідей і методів роботи з дітьми [6, с. 17].

Детально характеризує участь земств в управлінні освітою В. Гусаров у праці «Державно-громадська освіта» (2006). Автор розглядає дві теорії самоврядування: громадську і державну. Прихильники громадської теорії місцевого самоврядування протиставляють інтереси держави і місцеві. На їхню думку, органи державної влади і місцевого самоврядування мають різні функції, тому повинні існувати паралельно і незалежно один від одного. Ті, хто відстоює державну теорію, навпаки, уважають органи місцевого самоврядування фундаментом загального державного устрою, тому виступають за включення земських органів у систему державних установ. Учений виділяє такі періоди становлення й розвитку феномену державно-громадського управління освітою: дореволюційний (1860–1917 рр.); радянський (1917–1990 рр.); постперебудовчий (1991 р. – наш час) [10, с. 11].

Заслуговує на нашу увагу період після Лютневої революції 1917 р. Тимчасовий уряд звільнює попечителів навчальних округів та їхніх помічників і замінює їх на представників від громадськості, які в основному не мають уявлення про управління закладом освіти. Училищні ради ліквідуються, а їх функції частково передано земствам і міським думам, де також практично не було фахівців з управління освітніми системами. Поєднання старого змісту управлінської діяльності з методами управління революційного характеру негативно впливає на розвиток освітньої системи.

У 20-х роках ХХ ст. радянська школа стає відкритою, її діяльність максимально повно відображає очікування нового суспільства, а вже період 1931–1991 рр., за О. Пастовенським, стає періодом тотальної централізації системи освіти і становлення системи державного управління освітою; 90-ті рр. ХХ ст. – 2014 р. – періодом зародження й розвитку системи регіонального управління освітою в умовах незалежної України, який розділяє на два етапи: 1991–1996 рр. – трансформації радянської державної моделі регіонального управління освітою відповідно до нових умов її функціонування; 1996–2014 рр. – наукового пошуку ефективної й адекватної системи регіонального управління освітою в умовах перманентної адміністративної реформи в Україні на основі положень нової Конституції України та Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2, с. 40]. Принагідно уточнимо, що з 2016 р. розпочато впровадження основних положень територіальної реформи, які ведуть до змін управління регіональною освітою, зокрема загальною середньою, і відбувається поступовий перехід до громадсько-державного управління.

На початку ХХІ ст. інтерес дослідників до історіографії державно-громадського управління не знижується, а навпаки, охоплює різні аспекти державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні, регіоні, сільському районі; загальноосвітні та вищі навчальні заклади, систему профтехосвіти; механізми державного і державно-громадського управління; педагогічну експертизу розвитку ЗСО регіону (Л. Гаєвська, В. Грабовський, О. Касьянова, П. Кухарчук, А. Мазак, І. Осадчий, Л. Паращенко, О. Пастовенський, С. Сірополк, О. Тягушева, С. Шевченко, Л. Юрчук та інші); шкільну освіту за кордоном (А. Сбруєва, Я. Гречка, О. Матвієнко та інші).

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень, нормативно-законодавчих актів, шляхом переосмислення й узагальнення характерних ознак державно-громадського управління загальною середньою освітою, а також його трансформаційних процесів можна зробити висновок про те, що науковцями теоретично обґрунтовано організаційні принципи, форми державно-громадського управління, виділено етапи і проаналізовано їх конструктивну роль у розвитку загальної середньої освіти. Недостатньо розкритими залишаються теоретико-методичні засади цього феномена, проте впевнено можемо відзначити, що діалог із минулим робить продуктивним пошук нових соціальних цінностей, нових форм управління та методики їх застосування, однією з яких і є державно-громадське управління освітою, що трансформується в умовах реформ територіальної, адміністративної у громадсько-державне.

Використання термінів без чіткого визначення в законодавстві створює перепони для практичного впровадження. Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» необхідно доповнити сучасними положеннями про державно-громадське та громадсько-державне управління освітою.

Аналіз практики державно-громадського управління в історичній ретроспективі показує, що розвиток загальної середньої освіти не був ізольованим від суспільного процесу, оскільки сама система загальної середньої освіти є частиною суспільства. Недооцінювати цей аспект не можна. При цьому слід урахувати, що державно-громадське управління загальною середньою освітою має носити системний характер, бути послідовним і глибоким, а не «хвилеподібним». Однією з причин «затухання», а то і повного усунення громадськості від управління освітою є невідповідність представників як громадськості, так і державного управління до взаємодії у співуправлінні освітою, а постійна зміна кадрів не сприяє запровадженню відповідних проектів реформування, які часто залишаються лише на рівні проголошених ідей.

Висновки. На наш погляд, у цей перехідний період необхідно організувати спільне системне навчання управлінців нових державних і громадських структур із питань громадсько-державного управління з використанням інноваційних технологій, досвіду громадсько активних шкіл, які найбільш підготовлені до співпраці та співуправління з представниками територіальних громад, виконання нових управлінських функцій на громадсько-державних засадах.

Працівниками КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників» започатковано науково-методичний фестиваль майстер-класів «Інноваційні практики в системі державно-громадського управління», у рамках якого науково-педагогічні, педагогічні працівники освітніх закладів і представники громадськості презентують інноваційні ідеї, моделі, технології, методи і форми роботи з досвіду трансформації закладів освіти у громадсько активні школи, державно-громадського управління в громадсько-державне управління навчальними закладами освіти.

Переконані, що ефективність взаємодії державного і громадської складників у системі управління освітою можна забезпечити лише за умови їх солідарності й згоди у притаманних їм видах діяльності. При неможливості досягнення цього взаємину можуть мати опозиційний, антагоністичний характер і не забезпечать узаємодію на принципах довіри, поваги, партнерства. Таких прикладів з історичних періодів розвитку державно-громадського управління є чимало. Тому треба вивчати минулий досвід і творчо підходити до його практичного застосування в нових умовах розвитку сучасного громадянського суспільства України.

Список використаної літератури

1. Реформування освіти в Україні : державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та інші; за заг. ред. Н. Г. Протасової. – К.; Львів : НАДУ 2012. – 456 с.
2. Пастовенський О. В. Громадсько-державне управління загальною середньою освітою в регіоні : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.06 / О. В. Пастовенський. – К., 2015. – 438 с.
3. Грицяк Л. Д. Державно-громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівнях. [Електронний ресурс] / Л. Д. Грицяк, Л. М. Калініна. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/7.pdf.
4. Лукіна Т. О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні : монографія / Т. О. Лукіна. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 292 с.
5. Грабовський В. А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / В. А. Грабовський. – К., 2006. – 233 с.
6. Гречка Я. Р. Особливості державно-громадського управління освітою в Польщі : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Я. Р. Гречка. – К., 2009. – 18 с.
7. Тягушева О. В. Розвиток механізмів державно-громадського управління регіональною системою освіти : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / О. В. Тягушева. – Запоріжжя, 2009. – 22 с.

8. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX – початок XX століття) : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 – «Теорія та історія державного управління» / Л. А. Гаєвська. – К., 2010. – 39 с.
9. Паращенко Л. І. Механізми державного управління розвитком загальної середньої освіти в Україні : дис. ... д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 / Л. І. Паращенко. – К., 2012. – 449 с.
10. Гусаров В. И. Государственно-общественное образование : монография / В. И. Гусаров. – Самара : Изд-во «НТЦ», 2006. – 420 с.
11. Федорова Н. М. Становление государственно-общественного управления школьным образованием в России : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. М. Федорова. – СПб., 2010. – 466 с.

References

1. Protasova, N. G., Lugovuy, V. I., Molchanova, Yu. O. et al. (2012). In Protasova N. G. (Ed.). *The reformation of education in Ukraine: state-administrative aspect*. Lviv: NADY (in Ukr.)
2. Pastovenskiy, O. V. (2015). *Socio-governance management in General secondary education in the region*. Dokt, Diss. Kyiv (in Ukr.)
3. Grutsyak, L. D., & Kalinina, L. M. State-public management of education development at national, regional and institutional levels. Retrieved from http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/7.pdf. (in Ukr.)
4. Lukina, T. O. (2004). State management of quality of General secondary education in Ukraine. Kyiv: NADY (in Ukr.)
5. Grabovskyi, V. A. (2006). State-public management of General secondary education at the district level. Dokt, Diss. Kyiv (in Ukr.)
6. Grechka, Ya. R. (2009). State-public management of education in Poland. Dokt., Diss. Kyiv (in Ukr.)
7. Tyagusheva, O. V. (2009). Development of mechanisms of state-public management of the regional system of education. Dokt, Diss. Kyiv (in Ukr.)
8. Gaevska, L. A. (2010). *The development of state and public management in General secondary education in Ukraine (the second half XIX – the beginning of the twentieth century)*. Dokt, Diss. Kyiv (in Ukr.)
9. Parashchenko, L. I. (2012). Mechanism of state control development of General secondary education in Ukraine. Dokt, Diss. Kyiv (in Ukr.)
10. Gusarov, V. I. (2006). *State-public education*. Samara: NTTS (in Russ.)
11. Fedorova, N. M. (2010). *The development of state-public management education in Russia*. Dokt, Diss. (in Russ.)

Abstract. *Lisova N. I. State and public management of a secondary education in historic retrospectivity: transformation processes.*

Introduction. *At this stage the priority is in finding the most suitable scientific models of public education management and mechanisms for the implementation in practice. The author believes that the study of this issue historically will allow rational use of gains, avoiding in modern practice management education, including secondary, the problems that arose during the implementation of state and public administration over the past historical periods of development.*

Purpose. *The essence of the characteristic features of the historical stages of development of public administration and public secondary education, especially in transformational processes and legislative and legal framework is analysed.*

Methods. *The analysis – to determine the objectives, the relevance of the article; comparative analysis – to systematize the characteristic features of the development features of state and public administration in a secondary education; retrospective analysis – to compare scientific views in pedagogy for certain aspects of public education management and its transformation processes during different historical periods; scientific papers in the field of public administration and public secondary education and legislative and regulatory acts to conceptualize the problem of research and practical application.*

Results. *The analyses of scientific studies of modern scholars who conducted study of state and public administration and study its formation periods historically were analysed. Presented periods can serve as a historical and pedagogical basis for further research component in the management of public secondary education.*

Originality. *Innovative practices in state and public administration: presentation of innovative ideas, models, technologies, methods and forms of work experience with the transformation of educational institutions active in public schools, state and public administration in the social and public administration schools of education.*

Conclusion. *Laws of Ukraine «On Education», «On general secondary education» must complement the current provisions on public education management. In the transition from state control to the public and the state should establish a common system of training of managers of new*

state and public structures for social and public administration using innovative technologies, experience of community schools that are most training to cooperate and manage with representatives of local communities, implementation of new management functions at public and state basis.

Key words: *state-public management; historical retrospective view; transformation processes; public schools; innovative practices; secondary education; public self-government; reformation processes.*

*Одержано редакцією 11.03.2016
Прийнято до публікації 17.03.2016*

УДК 378:37.013.42-051

Лук'янова К. А.,
асистент кафедри теорії і практики початкової
освіти, Криворізький педагогічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний
університет», Україна

СОЦІАЛЬНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

***Анотація.** Проаналізовано поняття професійної компетентності як необхідної умови становлення висококваліфікованого фахівця соціально-педагогічної діяльності. Зазначено особливості, структурні компоненти і функції соціального інтелекту, а також здійснено теоретичне обґрунтування його ролі й потенціалу в формуванні професійної компетентності майбутнього соціального педагога.*

***Ключові слова:** компетенція; компетентність; компетентнісна освіта; професійна компетентність; соціальний інтелект; соціальний педагог; комунікативна взаємодія; прогнозування поведінки.*

Постановка проблеми. Нестабільне становище нашої країни, яке спричинене низкою економічних, політичних і соціальних проблем, привело до негараздів, як у суспільному житті українського народу, так і в житті окремої особистості. Ситуація невизначеності, відсутність стабільності, неможливість людини впоратися з наявними проблемами має наслідком хронічні стреси, емоційну напруженість, нервові розлади, конфлікти, прояви деструктивної поведінки. Це стосується як зрілих людей, так і дітей, які особливо гостро сприймають усілякі негаразди.

У зв'язку з цим постає проблема забезпечення громадян якісною, компетентною соціально-педагогічною допомогою. Зростає роль соціальних служб, фахівці (соціальні педагоги/працівники) яких надаватимуть допомогу соціально-психологічного і соціально-педагогічного характеру особам, які опинилися у складних життєвих обставинах, здійснюватимуть усі види робіт, що спрямовані на задоволення потреб особистості, сприятимуть нормалізації психологічного стану та оптимізації умов життєдіяльності. Тому виникає необхідність якісної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери у вищій школі, що сприятиме формуванню вмінь майбутніх фахівців ефективно використовувати теоретичні знання у професійній діяльності, набуттю практичного досвіду і моделей поведінки задля досягнення позитивних результатів у роботі з клієнтами. Оскільки в системі освіти України активно впроваджується компетентнісний підхід, актуальною стає проблема формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів.